

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ХЕРСОНЩИНІ

Світовий досвід показав, що туризм – це повноправний і над-прибутковий компонент ринкової економіки. Відповідно розвиток туризму в Україні в умовах ринкової економіки набув пріоритетного значення. Так, туризм став сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державних і місцевих бюджетів, створення нових робочих місць, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення населення. У зв'язку з цим на державному рівні була розроблена і схвалена «Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [1]. Згідно цього документа умовами сталого розвитку сфери туризму та курортів в Україні є розвиток туристичних територій. При цьому важливу роль у розвитку туристичної діяльності в окремих регіонах відіграє екологічний стан довкілля та розвиненість туристичної інфраструктури. Якщо розвиток того чи іншого виду туризму в кожному регіоні залежить від диференціації рекреаційних ресурсів та рівня регіонального соціально-економічного розвитку, то туристична привабливість – від поєднання природних та історико-культурних ресурсів. Отже, на сьогодні туризм є тим соціальним інструментом, ефективно використання якого стимулює як регіональний економічний розвиток, так і економічний розвиток країни в цілому.

У контексті сказаного розвиток туристично-рекреаційної сфери Херсонщини набуває все більшого значення, оскільки вона стає визначальною для розвитку економіки та соціальної сфери регіону, зумовлює інтеграцію у світову туристичну індустрію. Основні орієнтири щодо розвитку туризму на Херсонщині задекларовані у «Стратегії розвитку туристично-рекреаційного комплексу Херсонської області» на 2019–2021 рр., затвердженого Управлінням культури і туризму облдержадміністрації Херсонської обл. у 2017 р. [2].

Результати проведеного дослідження показали, що за концентрацією та різноманітністю історико-культурних рекреаційних ресурсів у Херсонській обл. можна виділити чотири групи районів, а саме:

1 група. Райони з найбільш значними та різноманітними ресурсами (м. Херсон, Цюрупинський, Білозерський, Голоприсланський, Каховський і Бериславський райони).

2 група. Райони з середнім за рівнем концентрації та різноманітністю потенціалом рекреаційних ресурсів (Скадовський, Генічеський, Великоолександрівський і Чаплинський райони). Згідно зі статистичними даними, найбільша кількість рекреаційних закладів зосереджена у м. Скадовську та Скадовському районі (36 %).

3 група. Райони із спеціалізованим історико-археологічним потенціалом (Нововоронцовський, Горностаївський, В. Лепетиський, В. Рогачицький райони).

4 група. Райони із найменшим культурно-історичним та соціально-економічним потенціалом (Високопільський, Н. Сірогозський, Н. Троїцький, Іванівський і Каланчацький райони). Проведене нами порівняння природних та культурно-історичних і соціально-економічних рекреаційних ресурсів Херсонщини свідчить про нерівномірність та неузгодженість їх розміщення. Здійснене районування вказує не тільки на різноманітність, неоднорідність та нерівномірне розміщення рекреаційних ресурсів, але й залежність стану їхнього використання від соціально-економічних умов, які стимулюють або обмежують його. При цьому важливим є врахування екологічних чинників рекреаційного природокористування, які можуть докорінно змінювати уявлення про наявний рекреаційний потенціал даного регіону. Однак ситуація, що склалася у розміщенні рекреаційних ресурсів, не є недоліком для їхнього регіонального використання та розвитку рекреації взагалі, оскільки дозволяє спеціалізувати її у різних видах діяльності та охопити більші території ринком рекреаційних послуг.

На Херсонщині налічується більше 5 тис. об'єктів історико-культурної спадщини (зокрема легендарні Кам'янська та Олеш-

ківська Січі, скіфські кургани, античні городища, залишки турецьких укріплень, козацькі хрести, багаточисельні храми).

До історико-культурних рекреаційних ресурсів відносяться: історико-археологічні, архітектурно-громадські, архітектурно-культові, героїко-патріотичні, науково-пізнавальні, мистецькі, комплексні.

Так, надзвичайно багатими та різноманітними є історико-археологічні ресурси Херсонщини, які пов'язані з різними історичними періодами:

1. Леонтівською пізньопалеолітичною стоянкою та її кременевими знаряддями (9 тис. р. до н. е.) Поблизу с. Михайлівки Нововоронцовського району.

2. Неолітичною стоянкою поблизу с. Катри Горностаївського району (VI–IV тис. р. до н. е.).

3. Унікальними поселеннями епохи раннього металу (IV тисячоліття до н. е.) Поблизу смт В. Лепетиха та с. Михайлівки Нововоронцовського району.

4. Кургани та антропоморфні стели епохи бронзи – ямної та катакомбної культур (найбільш відомі – поблизу с. Широкої балки та с. Чернобаївки Білозерського району; с. Катри Горностаївського району).

Цюрупинськ відомий як місто-наступник давньоруського міста Олешья, яке вперше згадується в літописі 1084 р. Надзвичайно багато історичних свідчень є про володіння краєм турецькою імперією та кримським ханством. Зокрема, це залишки укріплень та фортець у м. Берислав (колишній Кезікермен), с. Тягинці (Тягин), Генічеську (Дженічі). Історію запорізьких козаків засвідчують останки Каменської Січі (с. Республіканець Бериславського району) та Олешківської Січі (м. Цюрупинськ). Відомими є численні запорізькі переправи та перевози поблизу сучасних поселень на Дніпрі, зимівники на побережжях рік Дніпра та Інгульця. Отже, історико-археологічні ресурси Херсонщини надзвичайно багаті і не мають аналогів в Україні. Підтвердженням цього є: по-перше, їх приналежність до різних історичних епох – від знахідок найдавніших стоянок до свідчень про культуру кіммерійців, скіфів, сарматів, греків; древніх

слов'ян; запорізьких козаків, татар, турків, росіян; по-друге, тільки на цій території взаємодіють та змінюють одні одних Скіфське царство, грецькі колонії-міста; слов'янські поселення; Запорізька (Кам'янська) Січ та Кримське ханство; Османська Туреччина; Російська імперія.

Найбільшими історико-культурними туристичними ресурсами, де практично представлені всі історичні епохи, володіють безпосередньо близькі до Дніпра Нововоронцовський, Білозерський, Верхньорогачицький, Горностаївський, Великолепетиський, Каховський, Цюрупинський, Голопристанський райони. Курганні пам'ятки є практично у всіх районах. Пам'ятниками та пам'ятними місцями і подіями вирізняються Генічеський, Асканівський, Скадовський рекреаційні центри, Каховсько-Бериславський та Херсонсько-Білозерсько-Голопристанський вузли [3].

На жаль, таке різноманіття історико-археологічних ресурсів практично не відомо широкому загалу (з науково-пізнавальною метою у більшості з ними знайомляться науковці). Разом з тим вказані ареали культурно-археологічних знахідок є важливими рекреаційними об'єктами. Тому, на нашу думку, їх необхідно більш широко використовувати як опорні пункти для створення туристично-екскурсійної мережі, що сприяло б розширенню та урізноманітненню загального рекреаційного потенціалу Херсонщини.

Порівняно новими відносно до інших регіонів України є архітектурно-громадські рекреаційні ресурси Херсонщини. Їх виникнення пов'язане насамперед із заснуванням м. Херсона у 1778 р. як фортеці та суднобудівної верфі. У місті зберіглося багато історичних споруд із самотньою архітектурою, яку органічно доповнюють сучасні будови з оригінальними архітектурними рішеннями, культові споруди. Самобутній архітектурний образ мають села, містечка та невеликі міста області. На жаль, відсутній музей архітектури та побуту під відкритим небом, який би характеризував особливості та самотність в умовах типово степових та приморських поселень.

Велике пізнавальне значення мають унікальні архітектурно-індустріальні споруди: комплекс споруд Каховської ГЕС, міст через р. Дніпро, комплекс річкового і морського порту у м. Херсоні, Станіслав-Аджигольський маяк у гирлі р. Дніпро (найбільший у Європі).

У м. Херсон знаходиться чимало цікавих об'єктів соціально-культурної спадщини Приазовського туристичного району. З 1878 р. дотепер збереглися фрагменти насипаних вручну валів фортеці і врізані в них монументальні Очаківські ворота, пороховий льох і великий будинок Арсеналу. На кріпосній території зберігся один з найстаріших міських храмів Свято-Катерининський собор і дзвіниця. Найстарішим обеліском міста, що зберігся до наших часів, є пам'ятник на честь англійського громадського діяча, філантропа Дж. Говарда, який брав активну участь у боротьбі з епідемією тифу, заразився і помер 1790 р. у м. Херсоні.

З XIX ст. у місті зберігся ряд культових, громадських і житлових споруд. З культових виділяються Святодухівський кафедральний собор поч. XIX ст., Миколаївська церква, церква Святої Олександри (XIX ст.) і церква Різдва Богородиці (поч. XX ст.). Серед культових споруд Херсонської обл. чи не найцікавішою є дерев'яна Введенська церква (1726 р.) (первісна назва – Воскресенська) у м. Берислав. Вона на півстоліття є старшою за Берислав – найрідкісніший випадок в історії української архітектури. Церква була перевезена Дніпром із запорозької фортеці Переволочної (за версією місцевих жителів церква була змита весняною повінню і припливла по річці до міста). У церкві зберігається стародруковане Євангеліє 1695 р.

Не дивлячись на те, що у більшості районів відмічається високий і середній рівень розвитку туризму, значною проблемою розвитку туристичного комплексу даного регіону залишається недостатньо ефективне використання потужності туристичної галузі Херсонщини. Так, за оцінкою експертів потужність туристичної галузі даного регіону використовується лише на 50–60 % [4].

З огляду цього можна вважати, що на Херсонщині є значні резерви для розширення туристичної діяльності. Насамкінець слід зазначити, що одним із вирішальних чинників подальшого розвитку туризму на Херсонщині має стати активна популяризація її туристично-рекреаційних ресурсів серед вітчизняних та іноземних туристів, зокрема унікальних історико-культурних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження від 16 березня 2017 р. № 168-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (дата звернення: 25.10.2019). – Назва з екрана.
2. Програма розвитку туризму та курортів у Херсонській області на 2019-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visitkherson.gov.ua/regionalni-programi/programa-rozvitku-turizmu-ta-kurortiv-u-xersonskij-oblasti-na-2019-2021-roki/>. – Назва з екрана. – Назва з екрана.
3. Василевська Я. В. Природно-заповідний фонд Херсонської області як об'єкт рекреаційного природокористування / Я. В. Василевська // Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – Вип. 13 (2). – С.125–128.
4. Василевська Я. В. Туризм як один із факторів розвитку Херсонської області / Я. В. Василевська // Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Геологія. Географія». – 2008. – Т. 16. – № 3/2. – С. 80–86.